

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра германської філології та перекладу**

**«Мовностилістичні засоби та характеристики текстового компоненту
у політичному дискурсі (на прикладі публікацій з теми російсько-
української війни)»**

**Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4-го курсу
освітньої програми
«Німецька філологія та переклад,
англійська мова»,
спеціальність – 035.043 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
німецька»
Фальковська Юлія Михайлівна
Науковий керівник:
к. іст. н., доц. Опанасенко Олена Іванівна**

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» червня 2024 року
завідувач кафедри Сас
к. філол. н., доц. Олександр СТАСЮК

Київ - 2024 рік

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота присвячена дослідженню мовностилістичних засобів та характеристик текстового компоненту у політичному дискурсі (на прикладі публікацій з теми російсько-української війни). Актуальність теми зумовлена тісним зв'язком мови та політичної сфери, що також характеризується динамічністю та змінністю.

Об'єкт дослідження – публікації з теми російсько-української війни.

Предмет дослідження – особливості мовностилістичних засобів текстового компоненту у політичному дискурсі.

Мета дослідження – дослідити та проаналізувати політичні тексти на основі теоретичного матеріалу про характерні риси політичного дискурсу. Для досягнення цієї мети передбачається аналіз наукової літератури, визначення специфіки усної публічної мови, розгляд особливостей мови преси у політичному дискурсі та опис стилістичних характеристик текстового компоненту у сфері усного мовлення та прикладі публікацій у газеті.

Для виконання цих завдань були використані критичний аналіз літератури з проблеми дослідження, стилістичний аналіз риторичних прийомів, квантитативний метод та узагальнення обраного матеріалу й отриманих результатів.

Робота складається з двох розділів, у яких детально розглядається поняття політичного дискурсу та притаманні йому ознаки. У дипломній роботі аналізуються мовностилістичні засоби у сфері усного мовлення та на прикладі публікацій у періодичному виданні. Результати дослідження показали, що політики спрямовують свою риторику для емоційного впливу, переконання, формування іміджу, тоді як журналісти – на інформування, аналіз політичної ситуації, що зумовлює специфіку використання стилістичних фігур.

Ключові слова: політичний дискурс, політична комунікація, політична промова, ЗМІ, мова преси.

ABSTRACT

The bachelor's thesis is devoted to the study of linguistic stylistic means and characteristics of the textual component in political discourse (using the example of publications on the topic of the Russian-Ukrainian war). The relevance of the topic is due to the close connection between language and the political sphere, which is also characterized by a dynamic and changing nature.

The object of the research is publications on the topic of the Russian-Ukrainian war.

The subject of the study is the peculiarities of linguistic stylistic means of the textual component in political discourse.

The purpose of the research is to examine political texts based on theoretical material about the characteristic features of political discourse. To achieve this goal, it is planned to analyze scientific literature, determine the specifics of oral public language, consider the peculiarities of the language press in political discourse, and describe the stylistic characteristics of the textual component in the field of oral communication and newspaper publications.

To achieve these tasks, critical analysis of the literature on the research problem, stylistic analysis of rhetorical techniques, quantitative method, generalization of the selected material and obtained results were used.

The work consists of two parts, in which the concept of political discourse and its inherent features are considered in detail. The thesis analyzes linguistic stylistic tools in the field of oral communication, as well as on the example of publications in newspaper. The results of the study showed that politicians direct their rhetoric for emotional influence, persuasion, image formation, while journalists - for informing, analyzing the political situation, which determines the specifics of using stylistic figures.

Keywords: political discourse, political communication, political speech, media, language press.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 Політичний дискурс як предмет наукового дослідження.....	7
1.1. Теоретичні аспекти вивчення політичного дискурсу.....	7
1.2. Політична комунікація та інформаційний простір у суспільстві.....	12
1.3. Особливості дослідження усної публічної мови.....	15
1.4. Тактики та стратегії у політичному дискурсі.....	19
1.5. Мова преси у політичній сфері.....	22
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2 Дослідження текстового компоненту політичного дискурсу на прикладі публікацій з теми російсько-української війни.....	28
2.1 Лінгвістичний аналіз німецькомовного політичного дискурсу на прикладі промов Бундесканцлера Олафа Шольца.....	28
2.1.1. Загальна характеристика політичної комунікації Олафа Шольца.....	28
2.1.2. Стилiстичні фігури у політичному дискурсі Олафа Шольца.....	33
2.2 Характеристика особливостей політичного дискурсу на прикладі аналізу публікацій з газети «Die Zeit».....	36
2.2.1. Специфіка створення політичних статей з газети «Die Zeit».....	36
2.2.2. Стилiстичні фігури у політичних статтях з газети «Die Zeit».....	38
Висновки до другого розділу.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
ZUSAMMENFASSUNG.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Політична сфера, що висвітлює та закарбовує важливі історичні події на світовій арені, відіграє велике значення у суспільному житті сучасної людини.

На сьогодні спостерігається суттєве загострення політичної боротьби, проявом якої стала повномасштабна війна України з Росією. Така політична подія набула широкого розголосу в інформаційному просторі, який кожного дня поповнюється новими публікаціями, зокрема дебатами, статтями, промовами, думками експертів тощо.

Політичний текст, а саме особливості його мовно-стилістичного компоненту, стали об'єктом наукових досліджень не тільки мовознавців, а й філософів, психологів, культурологів та істориків. Зокрема політичний дискурс відтворює відносини та взаємодію політичної особи та соціуму. Мова, що насамперед виконує інформаційну функцію, у цьому випадку виступає потужним елементом поширення, донесення думок, їхнього нав'язування, маніпулювання, заклику переконання тощо. Текстовий елемент, завдяки своїй змінності та гнучкості, стає засобом досягнення комунікативної мети адресата, трансляції головного повідомлення. Це підкреслює тісний зв'язок мови та політичної сфери, що формує широкий простір для досліджень, а отже зумовлює **актуальність** та новизну цієї теми сьогодні.

Об'єктом дослідження є публікації з теми російсько-української війни, поширені провідними сучасними медіаресурсами.

Предметом дослідження є особливості мовностилістичних засобів текстового компоненту у політичному дискурсі.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати політичні тексти, спираючись на теоретичний базис про закономірності та характерні риси політичного дискурсу. Зокрема це передбачає рішення наступних **завдань**:

- проаналізувати наукову літературу для теоретичного обґрунтування поняття «політичний дискурс»;
- визначити специфіку усної публічної мови у політичному дискурсі;

- розглянути особливості застосування мови преси та її характерні ознаки у політичному дискурсі;
- описати мовностилістичні елементи, характеристики текстового компоненту та їхнє значення як у сфері усного мовлення, так і на прикладі публікацій у виданнях.

Ілюстративним матеріалом дослідження слугували промови Федерального канцлера Німеччини Олафа Шольца з офіційного джерела німецького уряду та журналістські публікації з щотижневої газети «Die Zeit».

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**:

- метод критичного аналізу (використаний для аналізу джерельної бази з проблематики);
- метод стилістичного аналізу (для аналізу практичного матеріалу);
- метод квантитативного аналізу (для аналізу практичного матеріалу);
- метод узагальнення та систематизації (для формування висновків до проведеного дослідження).

Наукова новизна визначається розглядом поняття «політичний» дискурс» на зіставленні риторичної компетентності Олафа Шольца, виявленої на базі його мовотворчої й суспільно важливої діяльності, та особливостей висвітлення подій на політичній арені мовою німецької преси у період російсько-української війни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання положень та висновків роботи у викладанні таких навчальних дисциплін, як стилістика німецької мови («Лінгвостилістика»), риторика, загальне мовознавство.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у ідентифікації жанрових особливостей текстів політичного дискурсу.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи складає 51 сторінку.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, його актуальність, мету та завдання роботи, визначено об'єкт і предмет дослідження, його наукову новизну, практичне та теоретичне значення.

У першому розділі розглянуто й проаналізовано джерельну базу з проблематики дослідження; на підставі існуючих теоретичних матеріалів сформульовано поняття «політичний дискурс»; визначено теоретичні засади вивчення усної публічної мови та мови преси.

У другому розділі наведено аналіз текстового компоненту та виявлено стилістичні особливості політичних промов та політичних статей з газети.

У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати дослідження.

Список використаної літератури налічує 54 позицій, серед яких 3 джерел іноземною мовою та 13 інтернет-джерел.

РОЗДІЛ 1

Політичний дискурс як предмет наукового дослідження

1.1. Теоретичні аспекти вивчення політичного дискурсу

Термін «дискурс» має латинське походження, тож слово «discursus» латиною означало «розбігання, розмову, бесіду». На сьогодні це поняття має широке та багатогранне трактування, ототожнюючись як з функціональним стилем, так і пояснюючи будь-яке явище дійсності. [16, с. 33].

Популяризація функції слова як інструменту впливу на суспільство, його організації, досягнення порядку та злагоди у громаді виникла на початку 20 століття, що пов'язується з укоріненням демократичних ідеалів у тогочасному суспільстві [40, с. 112].

Існують різні трактування поняття «політичний дискурс». Так, наприклад, сучасне вітчизняне мовознавство в особі К. Я. Кусько розрізняє різні аспекти дискурсу:

- Семіотичний, що включає знакові системи, такі як мова, жести, образи, символи, і форми знання, що відповідають певному часовому і соціокультурному контексту.
- Діяльнісний, який охоплює соціальні дії, спрямовані на підтримку існуючих знакових систем і створення нових смислів.
- Матеріальний, що представляє собою умови соціальної взаємодії, такі як час, місце та інші аспекти середовища.
- Політичний, який формує і відтворює владні відносини в суспільстві, спираючись на розуміння політики як сфери, пов'язаної з феноменом влади.
- Соціокультурний, що включає взаємодію особистого, соціального і культурного знання, цінностей та ідентичностей [13, с. 29].

Цей підхід дозволяє виокремити політичний аспект дискурсу, що акцентує увагу на формуванні, прояві і відтворенні владних відносин у суспільстві.

Політологія використовує аналіз політичного дискурсу для розуміння, як мова та комунікація впливають на політичні процеси. Тож семантику терміну «політологія» трактують наступними визначеннями:

В. М. Піча, до кола наукових інтересів якого належать соціологія політики та міжнародних відносин, вважає, що політологія – це наука, що вивчає закономірності розвитку політичного процесу, функціонування політичної системи і влади, а також сутність, форми та методи діяльності суб'єктів політики [23, с. 93].

Водночас у політологічному енциклопедичному словнику зазначено, що політологія – наука, яка визначає політику та її взаємовідносини з особистістю і суспільством як об'єкт і займає провідне місце у сучасному суспільствознавстві. Її синонімами є терміни «політична наука», «наука про політику» та «політична соціологія» [25, с. 274]. Звідси, «політолог» – це фахівець, що досліджує сферу політичних відносин.

Отже, предметом політології є закономірності структури, функціонування та розвитку політичного життя в усіх його проявах. Сама наука визначається як система знань про цілі, завдання, рушійні сили та зміст політичних процесів, про діяльність партій, громадських об'єднань і держав у сфері політичних відносин і володіє значним теоретичним потенціалом. Політика, у свою чергу, є безпосередньою прикладною сферою людської діяльності, на реаліях якої базується політологія.

Політичний дискурс, що представляє усю політичну сферу, є об'єктом вивчення політичної лінгвістики, яка на сьогодні вважається новою наукою. Основним завданням такого наукового напрямку є глибинне дослідження та аналіз взаємодії мови, мислення та політичного стану суспільства, що є основою для політичної діяльності.

Попри певні розбіжності в підходах до розуміння й аналізу політичного дискурсу, невід'ємною його частиною є політична мова. Вона структурує і формує політичну реальність, відзначаючись такими основними характеристиками, як символізм, ідеологічна різноманітність, емоційність,

агональність (ієрархічність), фідеїзм (підміна знання вірою) та псевдодіалогічність. Водночас А. М. Шарова називає дискурсом тематичну мережу текстів, яка є складною послідовністю тематично близьких текстів, що перебувають у відношенні дискурсивності [35, с. 114]. Згідно з думкою науковиці політична мова включає як «мову в політиці» («мову політиків»), так і «мову про політику». У першому випадку мова йде про інституційний вимір політичної мови, тексти, які виголошуються офіційними особами в регламентованих умовах з метою досягнення певних політичних цілей. «Мова політиків» є мовою прийняття рішень, яка повідомляє про ці рішення. Натомість «мова про політику» охоплює вербальну комунікацію осіб, які не є суб'єктами влади та діють у межах своїх неполітичних (професійних, громадянських) повноважень, або є суб'єктами влади під час неофіційних подій. Тобто, «мова в політиці» стосується мови всередині політичних інститутів (функціональної мови), тоді як «мова про політику» – це так звана мова думки, яка використовується для опису політичних подій, наприклад, у ЗМІ.

Науковці львівської лінгвістичної школи розуміють під політичним дискурсом зв'язний (усний або письмовий) текст, який представлений за допомогою вербальних та невербальних засобів виразності, що визначаються ситуацією політичного спілкування разом із прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами [12, с. 158]

В.Ф. Велівченко вважає, що політичний дискурс формують динамічний процес мовленнєвої діяльності, уписаної в певний соціальний контекст, та результат цієї діяльності, що має форму тексту [5, с. 141-145].

О. О. Селіванова подає такі дефініції терміна дискурс: 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя; 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), складниками якої є комуніканти й текст як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними й т. ін.); 3)

стиль, підмова мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки в певній соціальній сфері, що має певний набір змінних [29, с. 119].

Г. Г. Почепцов вказує, що дискурс є результатом взаємодії мовних та соціальних факторів. Згідно з його поглядом, дискурс не обмежується лише лінгвістичною структурою, а є соціолінгвістичним явищем. Він аналізує різні типи дискурсів з точки зору особливостей мовлення в контексті, особливостей символічного відображення реальності через дискурс, а також особливостей комунікативної ситуації в порівнянні зі звичайним спілкуванням двох осіб у ситуації безпосереднього контакту.

Форма і зміст дискурсу залежать від соціального та індивідуального способу мислення. Зворотно, дискурс сам своєю формою і змістом впливає на суспільну свідомість. Навіть якщо дискурс не зафіксований у вигляді тексту, він передається усно від особи до особи, від покоління до покоління [26, с. 75].

Лінгвіст І. І. Петренко вказує на основні риси політичного дискурсу:

- Дискурс є складним комунікативним явищем, що залежить від соціокультурних особливостей спільноти, тому важливо враховувати всі обставини його виникнення і розвитку.
- Дискурс відображає суб'єктивну психологію людини, його уявлення про світ, оцінки та переконання.
- Когнітивна природа дискурсу є його найважливішою складовою, яка включає акти мислення, пізнання та передачі знань.
- Взаємодія суспільних інститутів є важливою передумовою для сучасного дискурсу.
- Дискурси характеризуються впорядкованістю змістового поля і наявністю стабільної термінологічної бази.
- Дискурс відображає субкультурні особливості та сприяє побудові соціального знання.
- Дискурс має свою логіку і композиційну цілісність.
- Особливою рисою політичного дискурсу є його взаємозв'язок з конкретними учасниками, які виступають та сприймають інформацію.

- Політичний дискурс використовує формальні засоби, які можуть надати звичайним мовним елементам нові інтерпретації та використовувати звичайні ситуації у несподіваних контекстах.
- Дискурс є потужним засобом впливу на масову свідомість [22, с. 55].

У аналізі соціальних і політичних явищ дискурс визначає не лише соціальний діалог між індивідами і групами, а також взаємодію соціальних інститутів, які беруть участь у цьому діалозі. Політичний дискурс, згідно з таким підходом, виникає в контексті функціонування політичних інститутів, таких як засідання уряду, парламентські сесії, з'їзди партій, і є субстанцією політичного процесу.

Політичний дискурс проявляється у двох формах – усній та письмовій. Усна форма включає в себе публічні виступи високопосадових політиків, їхні інтерв'ю, виступи по радіо та телебаченню, пресконференції, парламентські дебати, а також блоки політичних новин у теле- і радіопередачах. Ці форми виражені на основі риторичних традицій, що сформувалися ще в античні часи. Усна форма політичного дискурсу особистісна, оскільки за нею стоїть індивідуальність. Аргументація в цих випадках ґрунтується на взаємодії вербальних, невербальних і екстралінгвістичних засобів впливу. Письмова форма дискурсу охоплює не лише обширну документацію, таку як договори, домовленості, протоколи, але також включає періодичні видання, що містять політичні факти, а також політичну рекламу, в основному у формі плакатів. [12, с. 158]. Основна відмінність політичного дискурсу від інших видів аргументативних дискурсів, таких як юридичний, академічний, рекламний, побутовий, виробничий, полягає в його відкритій апеляції до системи цінностей, що існують у суспільстві.

Серед науковців також є центральною думка про те, що політичний дискурс існує задля досягнення утримання та реалізації політичної влади. Н. В. Шевчук вважає, що головна ціль політичного дискурсу полягає у намірі адресанта висловити свою точку зору та переконати, що саме такі думки відповідають дійсності та повинні вважатися правильними. До того ж, науковиця

зазначає, що політичний дискурс полягає не лише у використанні лексичних одиниць, що належать до сфери політичної діяльності, а й у визначенні доречності застосування мовленнєвих структур, спираючись на цілі, умови спілкування у конкретній ситуації. [36, с. 263-269].

Отже, політичний дискурс є багатограним феноменом, що поєднує різні аспекти суспільної взаємодії та значно впливає на формування і реалізацію політичної влади, а також на масову свідомість через специфічну політичну мову.

1.2. Політична комунікація та інформаційний простір у суспільстві

Політична комунікація, зокрема у демократичній державі, — це процес обміну інформацією, що визначає особливості відносин влади, боротьби та кооперації між політичними суб'єктами. Засади такого обміну інформацією у демократичному суспільстві базуються на двосторонній комунікації та транспарентності, адже інституції влади отримують повідомлення від громадян через засоби масової інформації, опитування, протестні та опозиційні напрямки та формує свою реакцію на це [6, с. 147].

Політична комунікація має тісний зв'язок та перетинається з маркетингом, адже дії суспільства людей підкреслюють попит на вживання певних заходів, а повноваження політичних осіб створюють конкретну пропозицію. Тож головна ідея полягає в тому, що використання різних методів впливу – це спосіб дізнатися на який попит та як вдало збути певну пропозицію на політичному ринку [7, с. 45]. У демократичній державі застосовуються комунікативні методи для досягнення комунікативної мети, а саме створення громадської думки, підтримки тих чи інших політичних дій, гарантування підтримки. До таких технологій, що насамперед свідчать про рівень розвитку політичної системи належать пропаганда, агітація, перформанс, процес переговорів тощо [17, с. 243].

Політична комунікація створює поле взаємодії та поширення ідей між громадянами, особами на державних посадах, політичними інституціями та засобами масової інформації. Це широке поняття, що охоплює весь дискурс та

діалог на місцевому, державному, національному та міжнародному рівнях. Політичні повідомлення можуть набувати різних форм, видів, поширюватися у різних просторах та стосуватися різної аудиторії.

У сучасному світі політична комунікація все більше набуває медійного характеру та функціонує у медійному середовищі. Сучасний політичний дискурс відзначається тим, що він широко представлений у ЗМІ. W. Mantl, вважає, що саме мас-медіа сприяли поглибленню інтересу до політичної комунікації, розглянутій як явище, що стало об'єктом загальної зацікавленості з позицій соціальних наук, і отримало назву «політична культура» [39, с. 303-305].

У дослідженнях поняття «політична культура» часто асоціюється з іншими поняттями, такими як «культура праці», «культура мовлення» та «художня культура», що вказує на його взаємозв'язок з різними сферами життя та діяльності людини. Політична культура охоплює не лише норми поведінки, які визначаються для суб'єктів політичної комунікації (тобто політичний етикет, який також включає певні елементи мовного коду), але й рівень та характер політичних знань, оцінок і дій громадян, що включає, зокрема, знання у сфері політичної мови (мови політики).

Кожна людина, що має стосунок до політики, бере участь у політичному протистоянні у сфері мовлення і своїм розумінням політичних термінів впливає на процес їхнього змістовного стабілізації або зміни. Тому те, як саме використовуються мовні засоби, значною мірою визначається плюралістичним характером громадської свідомості [24, с. 49].

Для пересічного громадянина рівень політичної культури проявляється у вмінні розуміти загальноприйнятну політичну лексику, таку як терміни й поняття, що часто використовуються у політичних дискусіях та ЗМІ. Це допомагає йому розуміти зміст політичних матеріалів та інформацію, що поширюється у ЗМІ. Для професійних політиків, а також фахівців у галузі політичних наук та журналістів, які пишуть на політичні теми, рівень політичної культури включає глибоке знання політичної лексики, включаючи його вузькотермінологічний аспект та вміння ефективно використовувати цю лексику у практичній

діяльності. Це необхідно для компетентної та успішної роботи в цій сфері [11, с. 290].

Варто зазначити, що чітко налагоджена комунікація в суспільстві та також досконалі ораторські вміння та навички є елементами, що контролюють медійно-інформаційний простір у сфері політики. Спираючись на ґрунтовні дослідження у сфері політичного дискурсу, А. К. Кривий виділив чотири основні моделі комунікації. Серед них:

1. Модель передавання. Ґрунтується на домінантній ролі адресата, який висловлює свої власні погляди та думки, поширює новини, а не механічно транслює стан речей щодо конкретної події.
2. Експресивна модель. Мета такої моделі – викликати відчуття єдності переконань, для чого застосовуються ціннісні елементи, що ідентифікують спільну культуру.
3. Публічна модель. Спрямована на залучення уваги громадськості до політичної особи.
4. Рецепційна модель. Базується на закодовуванні політичного повідомлення шляхом використання міфу, реклами тощо, з подальшим його розкодовуванням аудиторією [32, с. 25].

Те, як інформація була донесена, та те, як вона була сприйнята аудиторією, залежить від того чи способи декодування та розкодування повідомлення збігаються в обох сторін, тож саме це формує ефективність комунікації.

Інформація на сьогодні стала основним ресурсом суспільства, адже невинний розвиток інформаційних технологій створив умови для швидкого та якісного способу отримання інформації. Учасниками акту політичного спілкування є політичні особи чи інститути, засоби масової інформації та громадяни. Потоки інформаційного руху різноманітні: горизонтальні та вертикальні. Перший вид полягає у відносно рівній взаємодії між політичними інститутами, тоді як другий вид характеризує ієрархічні відносини між різними суб'єктами комунікації [14, с. 26].

1.3. Теоретичні засади дослідження усної публічної мови

Політичний дискурс є багатожанровим виявом публічного мовлення і відрізняється використанням різноманітних засобів виразності. Однак сутність його не лише в обраній лексиці, але й у специфічній організації структур висловлення відповідно до цілей та умов спілкування. Політики розуміють потребу володіння таким стилем мовлення та літературними нормами, що може сприяти досягненню певних цілей. Вони стикаються з необхідністю правильного розташування та комбінування мовних одиниць, які формують суть та специфіку їхніх промов.

Політична промова – це наперед підготовлений виступ, що має гострополітичний характер та може містити як позитивні, так і негативні оцінки, обґрунтування, конкретні факти та наміри політичних змін. Це може бути виступ у парламенті, де політик намагається переконати аудиторію в доцільності певної ідеї чи заходів [15, с. 4]. Для досягнення цієї мети використовуються оригінальні пропозиції, аргументи, несподівані думки, емоційний виклад, швидка реакція та дотримання «рамки» мовного етикету.

Мовлення політиків служить своєрідним відображенням вимог риторики у сучасному суспільстві. У своїх виступах сучасні політики користуються традиціями класичної риторики, яка зазнала змін протягом століть. Сучасна риторика, подібно до античної, ґрунтується на трьох основних принципах: етосі, логосі та пафосі. [10, с. 21-22]. Етос, який у класичній риторичній розуміли як самопрезентацію ритора, сьогодні ґрунтується на глобальних та місцевих контекстах, що пов'язані зі світовими та національними цінностями. Логос залишається майже незмінним і базується на теорії раціональної аргументації, застосування законів логіки та критичного мислення. Сучасний риторичний пафос, який у класичній риторичній був спрямований на емоції аудиторії, тепер акцентує увагу на потребах людини.

Ці вимоги, як правило, мають консервативний характер та відповідають встановленому стандартизованому варіанту мови. Оскільки політична еліта переважно є освіченими представниками суспільства, логічно можна

припустити, що їхня мовна практика є фонетично правильною та зразковою. Проте, норми вимови є динамічними та можуть зазнавати змін під впливом зовнішніх (соціальних) чинників та внутрішніх тенденцій розвитку мовної системи. Важливим є також те, щоб зміст політичної промови був зрозумілим для суспільства, тобто не лише інформативно, але й вербально мав відповідати мовним здібностям загальної маси членів етнічного колективу.

При створенні та структуризації свого виступу успішному політику необхідно вміло користуватися засобами таких наук, як лінгвістика, риторика та психологія. Розуміння цих наук дає можливість скласти яскравий та цікавий текст, належним чином підготуватися до публічного виступу, ефективно проголосити промову та досягти бажаного результату. Дослідження підтверджують, що успішність промов визначається, з одного боку, специфікою конкретного виступу та відповідними стильовими та жанровими нормами, а з іншого – задумом автора промови.

Відомо, що успіх політичної промови в значній мірі залежить від просодичного оформлення. Промова повинна бути адекватно інтонаційно оформленою, оскільки компоненти інтонації відображають ієрархію організації тексту, передають численні нюанси змін у ситуаціях спілкування та емоційний стан мовця.

Німецький дослідник Й. Кьоніг відзначає, що Арістотель першим класифікував промови на три типи, виділивши основні категорії: судові, дорадчі та епідейктичні. Ця класифікація ґрунтується на таких критеріях, як комунікативна мета та часові рамки. У кожного з цих типів промов своя специфіка: у дорадчій промові оратор намагається переконати аудиторію прийняти певне рішення або відхилити його, аргументуючи шкоду або користь від можливих дій; в епідейктичних промовах мовець висловлює похвалу, виражає вдячність за певну подію або особу; у судовій промові старається довести вину або невинуватість [38, с. 234]. Спираючись на таку класифікацію, визначаються вербальні, невербальні та екстралінгвістичні засоби впливу, що використовуються політиками. З часів Арістотеля поняття промову зазнало

змін багато разів, отже зазначимо сучасні характеристики цього мовного різновиду.

Основними рисами політичної промови є велика кількість стереотипних початків, які свідчать про шаблонність промов. Особливу увагу при цьому приділяють новим словам у лексиці політичного дискурсу. У зв'язку з цим, мова політичних текстів зазвичай відрізняється сухістю (через використання багатьох кліше та фраз-штампів) [30, с.7].

Чітка структура тексту сприяє розумінню головного повідомлення, тому в промові важливі характерні риси логічності та послідовності. Наприклад, ясність у нумерації завдань свідчить про розуміння пріоритетів, що стоять перед мовцем; слухачі сприймають їх як план майбутніх дій. У політичних промовах часто порушуються багато питань. Одна з цілей цього організації тексту – змусити слухача роздумувати, намагатися самостійно відповісти на поставлені питання або ж слухати відповіді безпосередньо.

У політичних промовах державних діячів часто можна помітити велику кількість власних назв. Це зумовлено їхньою спробою звернути увагу не лише на національну геополітику, а й на міжнародну, підкреслити приналежність своєї країни до світової спільноти. Використання складних слів, а також термінів та запозичень, свідчить про спрямованість тексту до освічених читачів, а стосовно стилістики – про переважання офіційного стилю.

Крім мовних інструментів, сучасний німецький політичний дискурс активно користується різними методами образного впливу, такими як стежки і фігури мови. Яскраві та наочні образи мають значний ефект, запам'ятовуються аудиторією та формують мовний образ політика. Серед часто використовуваних образних засобів політичних виступів є епітети, анафора, парцеляція, риторичні запитання, але найбільш домінуючим засобом виразності є метафора. В. А. Чабаненко вважає, що «звичайне порівняння часто не задовольняє мовця (автора) – і він вдається до метафори. Кожна метафора, як експресивний мовний засіб, є складним утворенням, що спирається на асоціацію за аналогією, та на різні конотативні відтінки значення. Створення метафор – це художньо-

естетичний процес не тільки пошуку образності, а й подібності реальних предметів та явищ» [33, с. 12].

Властивостями метафори (у лінгвостилістичному плані) є несподіваність, новизна та точна характеристика людини або ситуації. Метафора є складним явищем, і залежно від контексту у неї можуть виявлятися різні мовні властивості. Так, у когнітивному підході метафорична одиниця включає в себе її семантичні властивості, пов'язані з лінгвокультурними символами, а також парадигматичні відносини в межах відповідних понятійних сфер та синтагматичний потенціал. У політичному дискурсі метафора виступає як механізм композиції та змісту, відіграючи важливу роль на різних рівнях мовлення. У «великій» політиці метафора має в основному формальне значення, оскільки її застосування обмежується створенням та затвердженням політичних пріоритетів і цінностей, не зачіпаючи фактичного управління державою. На «малих» рівнях політики метафора стає складним комплексом політичних дій, які у різній мірі відповідають представлений політичній ідеї. Такий рівень дозволяє несанкціоноване розширення метафори та навіть зміну її змісту, оскільки її смислова неоднозначність сприяє наданню нових значень та сприяє об'єднанню належного та бажаного. Політична метафора відображає громадську та політичну реальність, проте вона не обмежується виключно декларативним компонентом «великої» політики, якщо стає одним із засобів практичної діяльності, проводиться на більш низьких рівнях влади. Однак ефективність такої діяльності можлива лише в разі, коли метафори, використовувані в політичному дискурсі, взаємодіють з метафорами повсякденного мовлення. У відсутність такого взаємозв'язку вони можуть бути лише більш або менш успішними стилістичними фігурами, не впливаючи на свідомість учасників комунікації, оскільки повсякденні смисли вважаються без сумніву істинними.

Вербальна політична культура складається з трьох складових: узуального (соціально-маркований словник), традиційного (конвенціональні лінгвокультурні символи) і дискурсивного (політична мова і публіцистика). Саме цей підхід допомагає в повному обсязі освітлити всі аспекти політичної

комунікації. Важливо відзначити, що всі три складові соціально-політичної комунікації взаємодіють між собою, беручи участь в формуванні суспільної реальності. Звичайний мовний сегмент, який включає в себе фразеологію та пареміологію, є основою для соціально-політичної комунікації. Загальнокультурні символи, увійшовши в дискурс, відображають найактуальніші теми в конкретних соціальних умовах. Індивідуальні авторські новотвори, які часто вживаються, можуть стати частиною загальноновживаного словника. У живій мові узуальні, загальнокультурні та дискурсивні елементи взаємодіють, утворюючи актуальні соціально-політичні образи. У такому контексті соціально-політична комунікація розглядається як постійний, безперервний процес, який активно актуалізує когнітивно-мовний континіум вербального сегмента соціальної діяльності людини.

Цей підхід допоможе повніше освітлити всі аспекти політичної комунікації, адже всі три складові соціально-політичної комунікації взаємодіють між собою, беручи участь у створенні соціально-політичної реальності [28, с. 250].

1.4. Тактики та стратегії у політичному дискурсі

Особи, що мають той чи інакший вплив у політичній сфері, застосовують здобутки лінгвістики як науки задля проектування власного позитивного образу на громадськість, створення суспільної думки, бренду, іміджу, картинки про націю та країну, а також поширення інформації у тій формі, щоб досягти певної комунікативної мети. Формування ставлення до політичної особи, її позиції та ролі у політичному житті виникає на основі комунікативних систем, серед яких розрізняють комунікативні тактики та стратегії. Такі прийоми ефективні для досягнення успіху у промові як у засобах масової інформації, так і у соціальних медіа. У підручнику «Основи теорії мовної комунікації» термін «комунікативна стратегія» трактується як: «когнітивний процес, тобто глобальний рівень усвідомлення ситуації, в якому мовець співвідносить свою комунікативну мету з конкретним мовним вираженням» [20, с. 99].

Важливо зазначити, що комунікативні стратегії повинні бути створені відповідно до постійно змінюваних потреб аудиторії та обставин. У них також мають бути враховані особливості ситуації спілкування, а саме особисті позиції, тип комунікації, емоції. А. П. Загнітко підсумувала, що «основу комунікативних (мовленневих) стратегій складають мотиви, потреби й установки комунікантів. Ступінь їхньої усвідомленості може бути різним й у кінцевому підсумку залежить від рівня розвитку і психологічної культури індивіда. Вихідною точкою в аналізі мовленневих стратегій можна вважати комунікативні цілі мовця. Цілі можуть бути довгостроковими й «епізодичними», можлива й ієрархія цілей» [8, с. 26].

Що стосується визначення поняття терміну «комунікативна тактика», то Ф. С. Бацевич зазначив, що це «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [2, с. 120].

Спираючись на вище згадані визначення цих двох основоположних понять, можна зазначити, що комунікативна тактика, що полягає у застосуванні конкретних кроків, — це реалізація комунікативної стратегії, загального плану для досягнення поставленої комунікативної мети. Коротко кажучи, комунікативна стратегія репрезентує головну ідею, а комунікативні тактики представляють способи її підтримання.

У політичному дискурсі найчастіше використовуються стратегії самопрезентації та дискредитації.

Стратегія самопрезентації, яка «передбачає емоційне вираження» оратора, виявлення його психологічних характеристик з метою формування певного уявлення про нього та його цілей, реалізується за допомогою різних тактик, таких як ідентифікація (з ким-небудь або чим-небудь), співпереживання (з адресатом), формування «свого кола» та створення відстані (від політичних супротивників та тих, хто з ними пов'язаний). Таким чином, висловлюючись щодо конкретного стану подій, політик прагне викликати прихильність в

аудиторії, стати «своїм», надаючи зрозуміти, що він буде дбати про «своїх». Сутність тактики формування «свого кола» полягає в тому, що ця тактика, як правило, вважається маніпулятивною, оскільки зазвичай образ «свого» для політика є способом імітації. Зрештою, серед тактик, важливо врахувати й тактику обіцянок, де обіцянки можуть виражатися іншими формами модальності, такими як повинні, мають намір, хочемо та інші.

Заслуговують на увагу конфліктогенні стратегії та тактики політичного дискурсу. Однією з ключових функцій політичної реклами є «агональна» функція. Часто цю «агональність» можна помітити в *стратегії дискредитації*. Для досягнення цієї стратегії в політичній комунікації існує лише кілька тактик, зокрема тактики ілюстрації негативу, обвинувачення, формування образу ворога, іноді використовуються також тактики навішування ярликів, непрямой зневаги, інсинуації й інші.

Обвинувачення може бути загальним або спрямованим на конкретного політика. Тактика звинувачення часто пов'язана з тактикою ілюстрації негативу. Обидві тактики полягають у частому використанні слів з негативними епітетами та розмовною лексикою. Створення негативних образів ворога у політичному воєнному дискурсі є стратегічним підходом, спрямованим на формування негативного уявлення про противника. Цей процес може включати в себе використання різних риторичних засобів, дезінформацію, використання стереотипів та інші комунікативні методи з метою зміцнення негативного сприйняття ворожої сторони. Формування образів ворога відіграє важливу роль у психологічному стані країни, що воює. Варто зазначити, що застосування даної тактики українському простору є новим підходом, оскільки уявлення про образ країни-терориста сьогодні відрізняється від традиційних уявлень попередніх століть і вимагає особливої уваги та уважності. Це не дивно, оскільки важливість правильного сприйняття та передачі інформації має велике значення для світового сприйняття. Стратегія формування образу ворога переважно фокусується на таких аспектах, як просвітництво, виховання та коригування уявлень про світ.

У політичній комунікації часто використовується тактика непрямой зневаги або навішування ярликів. Її суть полягає в тому, що негативні вислови, які використовуються для дискредитації опонентів, не прямо вказують на конкретних осіб, але контекст та ситуація допомагають зрозуміти, на кого саме вони спрямовані. До стратегії дискредитації відносяться також іронія і сарказм.

Керуючись тактикою інсинуації (підсилення), політичні особи намагаються втягнути аудиторію у сприйняття можливих негативних наслідків здобуття переваги іншим політиком. Одним з варіантів тактики «імпліцитної інформації» є використання риторичних питань. Оратор ставить перед аудиторією запитання, які насправді мають стверджувальний або негативний сенс.

Отже, політичні діячі використовують лінгвістичні здобутки для формування позитивного іміджу, впливу на суспільну думку та досягнення комунікативних цілей через стратегії самопрезентації та дискредитації, застосовуючи відповідні тактики для ефективної комунікації.

1.5. Мова преси у політичній сфері

У сучасній політології ЗМІ часто розглядають як четверту гілку влади. Політика вже не уявляється без впливу преси, радіо та телебачення. Роль засобів масової інформації в сучасному світі стала настільки великою, що деякі політичні лідери стверджують: «хто контролює телебачення, контролює країну» [31, с. 745-746]. У сучасному світі, де інформація стала головною цінністю, питання про роль та місце ЗМІ у соціально-політичній структурі суспільства є ключовим як для теоретиків (політологів, соціологів, правознавців, психологів), так і для практиків (політиків, журналістів).

Для більшості людей ЗМІ становлять найважливіше джерело інформації щодо діяльності державних органів, подій і процесів, які відбуваються у країні та за її межами. З цього можна зробити висновок, що будь-яка інформація, незалежно від сфери, до якої вона відноситься, спрямована не лише на те, щоб донести повідомлення до громадськості, але й щоб сформувати цінності та

орієнтири як для окремої особи, так і суспільства в цілому. ЗМІ є не лише відображенням громадської думки, але й являє собою силу, що її формує. Це і є особливість їхньої діяльності [18, с. 254].

Політичний медіа-дискурс є специфічним типом дискурсу, який об'єднує характерні риси як медіа-дискурсу, так і політичного дискурсу. Ефективність тексту в цьому контексті залежить від того, наскільки вміло мовець, як творець такого тексту, може впливати на свідомість адресата. [34, с. 220]. Тому текст політичного медіа-дискурсу завжди орієнтований на конкретну аудиторію.

Основні способи, за якими ЗМІ сприяють відкритості та демократії у суспільстві, можуть бути визначені наступним чином: 1) вони надають інформацію про події, що мають вплив на повсякденне життя громадян; 2) проводять аналіз подій, встановлюють та розвивають відносини між громадськими організаціями, політичними партіями та неурядовими організаціями; 3) займаються рекламуванням певних політичних діячів [37, с. 23-23].

Основна мета *текстів оперативної інформації* полягає у наданні новин, які містять раніше невідому аудиторії інформацію. Кожна новина має своє ядро — факт, що відбувся в певний час і в певному місці. Такий факт є нещодавнім, а його інтерпретація може бути різноманітною. Реакція на факт залежить від способу, яким він подається і від інтересів аудиторії, включаючи соціальні, етичні, вікові та професійні аспекти. Важливими критеріями інформаційних повідомлень є оперативність, актуальність, зрозумілість для аудиторії, стислість інформації.

У текстах *оперативно-дослідницьких матеріалів*, хоча залишається інтерес до новини, головним стає її тлумачення. Аналіз, інтерв'ю та репортажі надають можливість розширити розуміння події або її коментар. Разом з описом події, ці матеріали допомагають створити живу картину реальності і передати динаміку подій.

Дослідницькі новинні тексти ставлять перед собою завдання зберегти новинне ядро і, водночас, проаналізувати проблему. У них акцент зміщується з новизни на актуальність, з опису факту на його інтерпретацію та коментар. У дослідницьких текстах досліджуються закономірності соціально-морального життя та розвиток суспільних процесів, а також конкретні ситуації реальності, де основним об'єктом є людина та конкретні життєві проблеми, що вимагають вирішення.

Головними функціями як традиційних, так і мережевих ЗМІ, визнаються інформаційна, впливова та інтерпретаційна. Однак, зміст цих функцій може змінюватися через специфічні характеристики мережевих новин, таких як взаємопов'язаність, мультимедійність, інтерактивність, оперативність, вимірність та індивідуальний підхід [34, с. 312].

Загалом у теорії соціальної відповідальності значна увага приділяється усвідомленню журналістами своєї відповідальності перед суспільством та дотриманню різних журналістських етичних кодексів як засобу самоорганізації. На думку дослідників та практиків, медіа можуть зробити свою діяльність більш соціально орієнтованою, подолати кризу довіри та негативне ставлення з боку громадськості [9, с. 190].

Мова преси ідентифікується характерними ознаками та відрізняється високою логічністю, адже публіцистика спрямована на переконання читача у певній оцінці суспільних явищ. Ця стилістична особливість найкраще виявляється у жанрі статті, яка вирізняється глибинним аналізом фактів.

Мові преси також притаманні фактологічність та образність. Публіцист старасться впливати на уявлення та почуття читача. Для досягнення цієї мети він користується образним відображенням світу, яскравим описом подій, поведінки людей, обставин, а також думок зображуваних осіб. Проте, на відміну від письменника, журналіст повинен строго дотримуватися фактів.

Варто також зазначити особливу емоційність. У публіцистиці строге логічне викладення матеріалу поєднується з виявленням емоційного ставлення автора до

зображуваного. Для емоційного впливу журналісти широко використовують розмовні слова, часто разом з літературно-стилістичними [1, с. 14].

Для газетно-публіцистичного стилю характерна наявність численних цитат прямої мови та розвинена система різних способів передачі чужої мови. Одним зі специфічних способів є недослівна, скорочена передача мови з примітками журналіста, де цитати наводяться без лапок. Така пряма мова називається «вільною прямою мовою», «незауваженою» або «адаптованою». Однак існує ще більше випадків, коли пряма мова зазначена лапками. Іноді цитата в лапках містить іронічну переробку змісту висловлювання.

Зокрема, іронія, а також оксюморон, дозволяє журналістам висловлювати критику і сарказм щодо політичних подій, рішень або фігур. Це ефективний спосіб показати недоліки або суперечності в діях політиків, не вдаючись до прямої критики.

Мова засобів масової інформації відображає та закріплює розвиток багатозначності слів. [3, с. 38]. Метафори дозволяють створювати яскраві образи, виражати оцінку та емоційне ставлення до теми, а також впливати на читача. Проте важливо уникати перебільшення метафор, що може призвести до втрати точності тексту

У публіцистичній мові поширене використання синонімів та парафраз. Вони допомагають уникнути повторів, підсилити емоційність висловлення та уточнити характеристику явища. Важливо зазначити, що такі стилістичні фігури не лише замінюють найменування, але і розмежовують поняття. Також у публіцистиці активно використовуються неологізми та фрази-кліше для відображення нових явищ у політиці та заповнення лексичних прогалів.

Лексика газет рясніє великою кількістю власних імен, назв установ і організацій, а також числівниками та великою кількістю дат порівняно з іншими стилями.

Важливою характеристикою публіцистики є використання найбільш типових для сучасного суспільного життя методів подання матеріалу, найчастіше зустрічаються лексичні одиниці, що характерні для даного періоду.

Зв'язок тем із сучасністю змушує журналіста використовувати актуальні форми виразності, які будуть зрозумілі й водночас вражатимуть своєю свіжістю та оригінальністю.

У газетно-публіцистичному стилі переконання досягається через емоційний вплив на аудиторію, що дозволяє авторові висловлювати своє ставлення до інформації, але це ставлення зазвичай представляє не лише особисту думку автора, а й погляд певної соціальної групи, наприклад, партії або руху. Таким чином, емоційно-експресивний характер газетно-публіцистичного стилю пов'язаний з його функцією впливу на широку аудиторію, а стандарт цього стилю пов'язаний з необхідністю швидкої передачі суспільно значущої інформації. Важливою є не прикраси мовлення, а самі дії та результати, які допомагають привернути увагу читача [19, с. 15].

Висновки до першого розділу

Політичний дискурс є багатогранним явищем, що відображає особливості взаємин між людиною і суспільством. Основною метою політичної особи є боротьба за владу, прагнення виразити підтримку, завоювати авторитет і зміцнити імідж. У цьому контексті кожне комунікативне висловлювання адресата виконує три головні функції: інформативну, експресивну та евокативну. Політична комунікація в демократичному суспільстві є ключовим процесом обміну інформацією, що визначає відносини влади, боротьби та співпраці між політичними суб'єктами. Вона базується на двосторонній комунікації та прозорості, де влада реагує на повідомлення громадян через ЗМІ, опитування та протести. Політичні повідомлення можуть набувати різних форм і поширюватися в різних просторах, особливо через медіа, що робить політичну комунікацію важливою в сучасному світі. Політичні діячі використовують здобутки лінгвістики для створення позитивного образу, формування суспільної думки та досягнення своїх комунікативних цілей. Вони застосовують комунікативні стратегії та тактики, які включають маніпуляцію, дискредитацію,

агітацію та самопрезентацію, щоб впливати на аудиторію та досягати політичного успіху.

ЗМІ забезпечують відкритість і демократичність, аналізують події, встановлюють зв'язки між різними організаціями та просувають політичних діячів. Їхня функція включає надання оперативної інформації, її інтерпретацію та створення живих картин реальності.

РОЗДІЛ 2

Дослідження текстового компонента політичного дискурсу на прикладі публікацій з теми російсько-української війни.

2.1. Лінгвістичний аналіз німецькомовного політичного дискурсу на прикладі промов Бундесканцлера Німеччини Олафа Шольца

2.1.1 Загальна характеристика політичної комунікації Олафа Шольца

На сучасній політичній арені публічні промови та звернення грають важливу роль, оскільки вони спрямовані на залучення уваги громадськості до важливих подій та отримання підтримки для конкретних політичних сил або кандидатів. Це свідчить про важливість створення політичних текстів, які передають стан реальний подій або обіцяють стабільність, процвітання та благополуччя. Політики використовують лексичні одиниці, щоб приховати неприємні аспекти суспільного життя, а також застосовують інші стилістичні засоби для збільшення довіри громадян.

Яскравим та доцільним способом ілюстрування особливостей німецькомовного політичного дискурсу є аналіз промов канцлера ФРН Олафа Шольца. Бундесканцлер, що обіймає очільну державну посаду у німецькому уряді з 8 грудня 2021 року, спрямовує свою політичну діяльність на всебічну підтримку України з самого початку розгортання повномасштабної війни з Російською Федерацією. Зауважимо, що публічні виступи Олафа Шольца, що спрямовані на підтримку України, привертають велику увагу в соціальних мережах.

Основні принципи, на яких ґрунтується когнітивна система канцлера, переважно базуються на загальноновизнаних та групових цінностях. Ця система визначає напрямок як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави через дискурс канцлера. Дискурс, що використовує Шольц, в основному має інституціональний характер, що означає представлення позиції держави як інституту, що враховує інтереси різних соціальних груп.

Можна виділити наступні загальні риси, що є характерними для політичної риторики Олафа Шольца:

1. Чітка структура мови.
2. Констатація очевидних фактів.
3. Використання стереотипів.
4. Відверте вираження подяки.
5. Посилання на історію.

Проілюструємо кожен з цих пунктів:

Політичний дискурс Олафа Шольца вирізняється *чіткою структурою* з виділенням тематичних розділів, для чого він часто використовує вставні слова та конструкції:

*Fünf Handlungsaufträge liegen nun vor uns. **Erstens:** Wir müssen die Ukraine in dieser verzweifelten Lage unterstützen. Das haben wir auch in den vergangenen Wochen, Monaten und Jahren in großem Umfang getan. **Aber** mit dem Überfall auf die Ukraine sind wir in einer neuen Zeit (54).*

У цьому випадку Бундесканцлер структурує інформацію за допомогою вставних слів, створюючи логічний ланцюжок висловлених думок.

Констатація очевидних фактів є потужним інструментом у мові будь-якого політика. Цей прийом допомагає привернути увагу слухачів до обізнаності оратора у певній сфері:

Seit mehr als 600 Tagen wehrt sich die Ukraine heldenhaft gegen einen von Russland begonnenen, verbrecherischen Angriffskrieg, der auf nichts weniger als die Vernichtung der ukrainischen Staatlichkeit gerichtet ist (45).

Wir unterstützen die Ukraine – so lange wie nötig! Zusammen mit unseren Partnerinnen und Partnern aus der EU, der G7 und vielen anderen Ländern lassen wir keinen Zweifel an unserer Entschlossenheit und unserer Durchhaltefähigkeit aufkommen (45).

Наведені приклади очевидних фактів Шольц використовує для впливу на міжнародному рівні. Перерахування держав-союзників, які готові підтримувати

Україну стільки часу, скільки вона цього потребуватиме додатково підсилює цей ефект.

Шольц часто наводить факти та точні цифри у своїх промовах, що додає його виступам переконливості:

Erst vergangene Woche haben wir einen Zuschuss von knapp 80 Millionen Euro auf den Weg gebracht, mit dem der ukrainische Energieversorger Kriegsschäden im Stromnetz beheben und gleichzeitig die Energieeffizienz des Gesamtnetzes verbessern kann (45).

Es ist sicher kein Zufall, dass trotz des Krieges mehr als 2.000 deutsche Unternehmen in der Ukraine aktiv sind – mit mehr als 35.000 Angestellten allein bei Zulieferern im Automobilsektor (45).

Вище наведені уривки вказують на обізнаність Бундесканцлера не лише у політичній сфері, а й в економічній. Числові характеристики надають мові Олафа Шольца конструктивності та точності, що є особливо важливим елементом для оцінки функціонування промислового сектору держави.

Стереотипи, як стандартизовані та схематизовані образи певного соціально-політичного об'єкта, зазвичай викликають у слухачів довіру до мовця, оскільки ця інформація знайома всім і не викликає незгоди. Тому політики часто використовують цей прийом у своїх промовах, адже нова та, можливо, контroversійна інформація, подана поряд зі стереотипами, створить баланс у мовленні. Наприклад:

Zugleich müssen wir uns vor Scheinlösungen hüten, die „Frieden“ lediglich im Namen tragen. Denn Frieden ohne Freiheit heißt Unterdrückung. Frieden ohne Gerechtigkeit nennt man Diktat (46).

Виступи канцлера Німеччини часто мають відкриті *вираження подяки* та довіри. Цей прийом є надзвичайно важливим не лише для формування публічного образу політика, але й може служити індикатором довіри серед його колег.

Und ich bin Ihnen, Frau Präsidentin, sehr dankbar, dass ich die Vorstellungen der Bundesregierung dazu heute in dieser Sondersitzung mit Ihnen teilen kann. Und

auch den Vorsitzenden aller demokratischen Fraktionen dieses Hauses danke ich dafür, dass Sie diese Sitzung unterstützt haben (54).

Dafür, was sie dort zustande gebracht hat, bin ich Außenministerin Baerbock sehr dankbar (54).

Посилання на історію часто зустрічаються у промовах Шольца. Завдяки вмілому використанню таких елементів виступи канцлера набувають не лише переконливості, а й пояснюють кореляцію між подіями минулого та сьогодення.

Mit dem Angriff auf die Ukraine will Präsident Putin die Zeit zurückdrehen. Aber es gibt kein Zurück in die Zeit des 19. Jahrhunderts, als Großmächte über die Köpfe kleinerer Staaten hinweg entschieden. Es gibt kein Zurück in die Zeit des Kalten Krieges, als Supermächte die Welt unter sich aufteilten in Einflusszonen Und es gibt auch kein Zurück in die Zeit vor 1989 (43).

У цих уривках промови Шольц посиляється на політичні чвари у 19 столітті та під час Холодної війни, підкреслюючи позицію Росії як країни загарбника у війні, що триває зараз та наголошуючи на недопустимості повторення жахливих подій минулого.

Важливо також зосередити увагу на мовленнєвих тактиках, які застосовує Бундесканцлер задля досягнення комунікативної мети.

Ідея необхідності світового єднання, взаємодопомоги та співробітництва часто відтворюється за допомогою **тактики консолідації або ототожнення**. Застосовуючи такий прийом, Олаф Шольц посиляється насамперед не до громадян своєї держави, інтереси якої представляє, а й до громадян Європи з закликом не бути осторонь війни, яка стала поворотним моментом у світовій історії. Наприклад:

Wir erleben eine Zeitenwende. Und das bedeutet: Die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie die Welt davor. Im Kern geht es um die Frage, ob Macht das Recht brechen darf. Ob wir es Putin gestatten, die Uhren zurückzudrehen in die Zeit der Großmächte des 19. Jahrhunderts. Oder ob wir die Kraft aufbringen, Kriegstreibern wie Putin Grenzen zu setzen. Das setzt eigene Stärke voraus. Ja, wir wollen und wir werden unsere Freiheit, unsere Demokratie und unseren Wohlstand sichern (54).

Використання особового займенника у першій особі множини в цьому уривку дозволяє Бундесканцлеру підкреслити спільність цілей, поглядів і мотивів.

Тактика солідаризації, також відома як тактика інтеграції зі співрозмовником, – це стратегія, спрямована на підтримку близькості, спільності та взаєморозуміння з партнером і виражає готовність до співпраці. Ця стратегія ґрунтується на бажанні політичної особи бути частиною кола однодумців та різних спільнот.

Und ich weiß, wie schwierig zu ertragen die derzeitige Situation gerade für die vielen Bürgerinnen und Bürger unseres Landes ist, die in der Ukraine oder in Russland geboren sind (54).

Канцлер використовує дієслово «wissen» у перформативному контексті, щоб виразити свою особисту позицію. Оскільки інформація, яка міститься в додатковій пропозиції, адресована публіці, погодження з цією інформацією самим оратором вказує на згоду в думці та сприяє зближенню канцлера з аудиторією.

Тактика обіцянки вважається потужним елементом самопрезентації, показуючи динаміку розвитку політичних відносин між державами-союзниками. Олаф Шольц використовує цей прийом, аби показати, що Німеччина займає важливе положення в Європі та володіє достатніми ресурсами та впливом для забезпечення допомоги та різнобічної підтримки для країни у стані війни. Наприклад:

Unsere Solidarität, unsere Unterstützung und unsere Hochachtung dafür sind Ihnen sicher. Und ich denke, ich spreche auch im Namen der deutschen Wirtschaft und uns aller hier, wenn ich sage: Die Ukraine kann sich auf Deutschland verlassen (45).

Wir als Bundesregierung sorgen dabei für den nötigen politischen Rahmen. Schon beim Europäischen Rat Ende dieser Woche werden wir unseren gemeinsamen Willen zur finanziellen Unterstützung der Ukraine bekräftigen. Und ich werde mich dafür einsetzen, dass wir bis Ende des Jahres die konkreten Lösungen auf den Weg

bringen, um eine nachhaltige Unterstützung der Ukraine für die kommenden Jahre zu sichern (45).

Варто відзначити, що з 2014 року, коли Росія атакувала Україну, європейські політики уникали вживання терміну «війна», використовуючи замість цього слова «конфлікт» або «напад». Проте з початком повномасштабного російського вторгнення в Україну риторика країн Європи змінилася, і всі визнали, що йде справжня війна, яка становить загрозу для всього світу. Це підтверджується тим, що у своїй першій промові від 24 лютого 2022 року про повномасштабне вторгнення Росії в Україну Олаф Шольц вжив слово «війна» сім разів, а «напад», «агресія» та «конфлікт» – по одному разу. Проте його твердження: «Er allein, nicht das russische Volk, hat sich für diesen Krieg entschieden. Er allein trägt dafür die volle Verantwortung» (43) свідчить про те, що Олаф Шольц намагається звільнити російський народ від відповідальності за війну, щоб пом'якшити ситуацію.

Отже, аналіз політичного дискурсу канцлера ФРН Олафа Шольца показує, що його промови відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та сприйнятті подій, зокрема в контексті війни з Росією та підтримки України. Використані стратегії та тактики, такі як чітка структура мови, застосування стереотипів та обіцянки, демонструють особливості політичного мовлення, що спрямоване на залучення та утримання підтримки громадськості.

2.1.2 Стилiстичнi фiгури у полiтичному дискурсi Олафа Шольца

Дослідження екстралінгвальних та лінгвальних чинників, що забезпечують досягнення поставленої мети політичного дискурсу, дозволяє проаналізувати вплив мовностилістичних засобів на функцію слова.

Використання метафоричних та фразеологічних висловлювань є одними з найважливіших стилістичних ораторських прийомів, що також мають стратегічне значення. Це дозволяє апелювати до емоцій людей за допомогою природнього для них способу сприйняття. Олаф Шольц цілеспрямовано використовує зрозумілі й «ефективні» метафори для емоційного впливу й

переконання аудиторії. Зокрема метафора робить «сухий» текст більш яскравим і проникливим. Вона допомагає відобразити конкретні аспекти реального життя, розкривати сутність масштабних та трагічних подій, сприяти кращому їх зрозумінню, оцінці та переосмисленню.

Наприклад:

*Mit dem Überfall auf die Ukraine hat der russische Präsident Putin kaltblütig einen Angriffskrieg vom **Zaun gebrochen** (54).*

Експресивний вислів «*vom Zaun brechen*» у цьому випадку вжито у значенні «спровокувати, почати».

У своїх промовах, що стосуються теми російсько-української війни, канцлер також часто застосовує таку стилістичну фігуру як анафора, що є повторенням одного слова чи конструкцій на початку речень або відрізків мовлення, наприклад:

***Das ist menschenverachtend. Das ist völkerrechtswidrig. Das ist durch nichts und niemanden zu rechtfertigen** (54).*

Також характерним елементом політичного дискурсу Бундесканцлера, що має підсилювальну функцію, додає значущості та драматичності певній події, є метонімія:

*Gerade weil dieser Krieg unerträgliche Folgen rund **um den Globus** hat, ist es gut und richtig, dass sich **die Welt** auch an der Suche nach Frieden beteiligt (46).*

Застосування епітетів в промовах Олафа Шольца допомагає підсилити емоційний вплив на аудиторію, а також зосередити увагу на проблемах, які викликають занепокоєння і водночас дозволяє відобразити особисте ставлення до складної ситуації:

*Die **himmelschreiende** Ungerechtigkeit, der Schmerz der Ukrainerinnen und Ukrainer – sie gehen uns allen sehr nahe (54).*

*Das erfordert **großen** Mut und **große** Tapferkeit! (54)*

Один із найбільш ефективних риторичних прийомів, який використовуються в промовах політичних діячів, – це лексичний повтор. Цей

стилістичний елемент використовується для надання певній лексемі особливого значення:

***Wir** müssen die Ukraine in dieser verzweifelten Lage unterstützen. Das haben **wir** auch in den vergangenen Wochen, Monaten und Jahren in großem Umfang getan. Aber mit dem Überfall auf die Ukraine sind **wir** in einer neuen Zeit* (54).

В уривку з промови Олафа Шольца можна помітити повтор слова «wir», що вказує на важливість об'єднання зусиль для стримування агресії ворога, запобігання її масштабування та підкреслює, що війна стосується кожного європейця.

Наступним стилістичним елементом, що є характерним для німецького синтаксису та часто зустрічається у промовах Бундесканцлера Шольца є парентеза:

Drei Prozent Wirtschaftswachstum in diesem Jahr, robuste Prognosen auch für 2024 – das zeigt: Die Ukraine ist „open for business“, auch in diesen Zeiten, und wir unterstützen sie dabei, indem wir helfen, Kriegsschäden zu verhindern und zu beseitigen, und indem wir bereits seit dem vergangenen Jahr den Wiederaufbau unterstützen – nach dem Motto „Build back better!“ (45)

У наведеному прикладі парентеза є введенням у речення іншого, синтаксично не пов'язаного з ним речення. Вона слугує елементом, що доповнює відрізок мовлення мовця, додає додатковий контекст та детальніше пояснює наведене твердження на початку речення. Варто зазначити, що конструкція повного речення може бути доповнена також вставними словами, порівняльними зворотами, словосполученнями тощо. Наприклад:

Beiden Ländern – Israel und der Ukraine – gilt unsere unverbrüchliche Solidarität (45).

Також у промовах Шольца можна часто зустріти парцеляцію:

Und es gibt auch kein Zurück in die Zeit vor 1989. Damals erkämpften die Bürgerinnen und Bürger in Mittel- und Osteuropa sich ihre Freiheit und Demokratie. Auch in unserem Land. Und in der Ukraine (43).

Ця синтаксична фігура важлива для інтонаційного розмежування єдиного речення як самостійних частин задля їхнього змістовного виділення, динамізації та експресивізації.

Отже, використання метафоричних та фразеологічних висловлювань, а також риторичних фігур, таких як анафора, метонімія, епітети, лексичний повтор, парентеза та парцеляція, є ключовими для створення ефективного політичного мовлення.

2.2. Характеристика особливостей політичного дискурсу на прикладі аналізу публікацій з газети «Die Zeit»

2.2.1 Специфіка створення політичних статей з газети «Die Zeit»

Політична сфера суспільства, більше ніж інші, вимагає спеціальних засобів інформаційного обміну та забезпечення постійних зв'язків між суб'єктами політики. Німецькі ЗМІ активно транслюють події російсько-української війни для оперативного інформування громадян та формування громадської думки в суспільстві.

Проілюструємо особливості політичного дискурсу на прикладі публікацій з щотижневої газети «Die Zeit», яке є авторитетним виданням, що виходить із 1946 року, висвітлюючи актуальні новини сьогодення з галузі як політики, так і культури, науки, здоров'я, спорту тощо.

З початку російської війни проти України, репортажі, коментарі, аналізи про стан подій стали фокусом роботи журналістів щотижневика. У цьому контексті журналісти передусім розглядають та аналізують такі джерела, як офіційні заяви російської та української влади, оцінки численних експертів щодо перебігу війни, а також політичних подій в обох країнах та інформацію, опубліковану російськими та українськими військовими блогерами на сторінках у соціальних мережах, а також порівнюють їх з інформацією з перевірених джерел.

Насамперед варто зазначити, що пріоритетами у висвітленні перебігу російсько-української війни та створення live-новин згідно з політикою «Die

Zeit» є об'єктивність та точність інформації. Усі новини щодо захоплення населених пунктів, військових злочинів і гуманітарної ситуації в Україні подаються виключно з надійних, перевірених, верифікованих джерел, також спираючись на наявність відео- чи фото підтверджень, з метою запобігання дезінформації чи поширення пропаганди.

Відповідно до положення подати інформацію об'єктивно, всеохопно та висвітлити стан подій, журналісти в одній публікації цитують елементи публічних звернень медійних чи посадових як з української, так і російської сторони. Наприклад:

Das ukrainische Open-Source-Projekt DeepState zählt auf einem Video des ukrainischen Militärs zwar 19 zerstörte Militärfahrzeuge der Russen beim Angriff vom 4. April, von 32 eingesetzten insgesamt. Doch der russische Kriegsberichterstatter Dmitri Kusnez vom unabhängigen Exilmedium Meduza warnte mit Blick auf die Attacke, solche Videos überzubewerten. Oft folgten sie demselben Muster: Sie zeigten russische Angriffe mit schweren Verlusten und brächen dann ab (41).

У сучасній пресі також існують формальні способи непрямого вираження оцінки, серед яких важливе місце займають лапки. Вчені виділяють два найбільш поширені типи використання лапок як засобу вираження оцінки в газетно-публіцистичному стилі.

1. Псевдоциткування. Лапки допомагають передати думку про справжню ситуацію, яка не відповідає офіційним заявам. У зарубіжній пресі офіційні версії часто мають низький рівень довіри журналістів і читачів. Лапки є ефективним засобом дистанціювання позиції певної газети від офіційної версії. Наприклад:

Wladimir Putin hat höchstpersönlich interveniert und die Lesart der ZEIT und anderer westlicher Medien als “völligen Quatsch” zurückgewiesen (49).

У цьому випадку використання лапок для псевдоцитат створює іронічний ефект та вказує на розбіжність між семантичним значенням слова або фрази та їх прагматичним застосуванням.

2. Оцінка на основі цитати. Цитата іноді виступає як засіб непрямой оцінки. Така функція цитатних лапок виявляється у двох аспектах: 1) вони характеризують автора цитати; 2) передають ставлення журналіста до повідомлення. Наприклад:

“Während die Welt mit Versorgungsengpässen und steigenden Preisen zu kämpfen hat, kommt Russland nun mit bilateralen Angeboten für Getreidelieferungen zu reduzierten Preisen auf gefährdete Länder zu und gibt vor, ein Problem zu lösen, das es selbst geschaffen hat”, heißt es in einem Schreiben des EU-Außenbeauftragten Josep Borrell, das der Nachrichtenagentur Reuters vorliegt. “Das ist eine zynische Politik, bei der Lebensmittel bewusst als Waffe eingesetzt werden, um neue Abhängigkeiten zu schaffen, indem wirtschaftliche Verwundbarkeit und die weltweite Ernährungsunsicherheit verschärft werden.” (53)

Отже, журнал «Die Zeit» активно висвітлює російсько-українську війну, намагаючись передати об'єктивну та точну інформацію, уникати дезінформації та пропаганди. Журналісти використовують різні джерела, включаючи офіційні заяви, аналізи експертів та інформацію з соціальних мереж, щоб створити повну картину подій.

2.2.2 Стилiстичнi фiгури у полiтичних статтях з газети «Die Zeit»

Функція впливу (експресивна функція), яка є найважливішою для газетно-публіцистичного стилю, зумовлює гостру потребу публіцистики в оціночних засобах вираження.

Цікавими у газетних текстах є такі стилістичні фігури, як оксюмори. Оксюморон — це літературний прийом, який поєднує протилежні за змістом контрастні поняття, створюючи нове уявлення, і ця нова семантика оксюморона зазвичай є оцінною. Наприклад:

Aber die Schwächezeichen hinter der Fassade der Unbesiegbarkeit zeigen, dass Russland alles für einen schmutzigen Triumph in der Ukraine gibt, vielleicht am Ende zu viel (52).

Одним із найвиразніших експресивних засобів, як у публічних промовах політиків, так і у мові німецької журнальної публіцистики є епітет:

In einem erschreckenden, völkisch anmutenden Ton spricht er den Ukrainern nicht nur die Eigenständigkeit ab, sondern ihre Identität und Existenz als nicht russische Menschen (50).

Епітет вважається важливим елементом повідомлення, оскільки надає позитивну або негативну оцінку певним фактам, предметам і явищам у мові преси та також в усному мовленні політиків, а у наведеному прикладі показує відтінок ворожості.

Елементом пропаганди у політичній сфері Росії є повторюване використання фраз-кліше без суті як серед посадових осіб, так і в інформаційному просторі. Такий пропагандистський метод використовується, аби нав'язати людям певний образ сприйняття політичної ситуації, «перевести стрілки» та зламати критичне мислення. Зокрема у публікаціях з теми російсько-української війни часто можна зустріти згадування таких словосполучень, як: «kollektiver West», «militärische Spezialoperation», «Konflikt», «Befreiung», «Kiewer Regime», «ausländische Agenten», «Naziregime in Kiew», «die besetzte Gebieten Donezk, Luhansk, Saporischschja und Cherson schützen» для вказівки на потужність тактики російської пропаганди Росії для досягнення власних цілей.

Спираючись на це, журналісти часто використовують іронію як стилістичний засіб для зображення безглуздості та абсурдності напрямку інформаційної політики Росії. Проілюструємо це на прикладі статті кореспондента Майкла Тумана, фокусом роботи якого є зовнішня політика:

Gleich zu Beginn geht es los mit haushohen Fotografien der Ruinen von Mariupol, das die russische Armee im Frühling bei der Eroberung zerstörte. Hier heißt es natürlich, die “ukrainischen Faschisten” hätten die Stadt zerschlagen. Genauso wie sie die Mädchen und Jungen, die Eltern und Großeltern umgebracht hätten, deren Leichname und Körperteile hier in sehr expliziten Bildern gezeigt werden. Alles

“Faschistenwerk”. Die russische Propaganda versteckt die Gräueltat der Armee nicht. Sie dreht den Vorwurf einfach um und kehrt ihn gegen die Ukrainer (47).

У даному уривку автор використовує клішовані фрази «ukrainische Faschisten» та «Faschistenwerk» з російського медійного простору в іронічному контексті, засуджуючи агресорські дії російських загарбників, висловлюючи непряму зневагу, осуд та насмішку. Водночас таке мовне явище не зустрічається в офіційних промовах політиків, адже їхня основна комунікативна мета – переконання, самопрезентація чи створення довіри, а іронія створює неформальний тон, викликає неоднозначну реакцію та може бути неправильно інтерпретована публікою.

Поширене явище у мові преси, яке також можна прослідкувати у публікаціях журналіста, є риторичні питання, як-от:

*Zugleich lehnt Putin Gespräche mit dem ukrainischen Präsidenten Wolodymyr Selenskyj kategorisch ab. **Mit wem will er überhaupt noch sprechen?**(49).*

Така стилістична фігура підкреслює ізоляцію, непримиренність позиції Путіна та його неготовність до переговорів. Риторичне питання підсилює думку про те, що відмова від переговорів з українським президентом може призвести до відсутності будь-яких конструктивних контактів, що тільки погіршує ситуацію.

Також у публікаціях в німецькомовному виданні «Die Zeit» поширеним явищем є вживання неологізмів, що є новоствореними словами, що описують навколишню дійсність, а саме повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

*Für die gegen Russland eingeleiteten Maßnahmen sei **“Russophobie”** verantwortlich (42).*

*Zudem warf Putin der Regierung in Kiew erneut vor, in den Jahren seit der russischen Krim-Annexion und der Kämpfe mit **kremltreuen Separatisten** im Donbass 2014 einen “Genozid” in dem Gebiet begangen und die Invasion provoziert zu haben (42).*

*Keine einfache Aufgabe für **die Putinisten** (48).*

Серед тропів, важливих для публіцистичних текстів, особливу роль відіграє метафора, яка відзначається своїм експресивним та оціночним потенціалом:

*Putin weiß, dass er in der Ukraine mit seinen Truppen **völlig freie Hand** hat, weil selbst die USA angekündigt haben, militärisch nicht eingreifen zu wollen* (51).

Цей вираз вказує на те, що російський президент планує втілювати свої політичні плани, не зважаючи на зовнішній тиск. Варто зазначити, що метафора також активно застосовується в усному мовленні політиків, але у цьому випадку вона виконує радше стратегічну функцію, тоді як журналісти використовують цей прийом задля створення образних описів та підсилення аналітичного аспекту тексту.

Наступною стилістичною фігурою, характерною для публіцистичних текстів на політичну тематику є парафраза, що часто використовується стосовно політичних діячів з метою надати особі певну оцінку. Так, щодо Путіна існують наступні вислови:

***Der russische Herrscher** wusste, dass dieser Moment kommt* (51).

***Dieser Mann** droht nun der internationalen Staatengemeinschaft für den Fall von scharfen Sanktionen und Gegenmaßnahmen mit einer massiven Reaktion* (50).

*Süffisant bezeichnete **der russische Diktator** in der Schalte seinen Angriffskrieg als "Tragödie", die beendet werden müsse* (44).

Отже, у публіцистичному стилі газет використання оцінних засобів є важливою функцією. Це відбивається у застосуванні стилістичних фігур, таких як оксюмори, епітети, риторичні питання, що дозволяють передати авторське ставлення до подій. Журналісти також використовують іронію, неологізми, метафори та парафрази для підсилення емоційного впливу та аналітичного аспекту текстів.

Висновки до другого розділу

У політичному дискурсі Олафа Шольца виявлено використання різноманітних тактик комунікації, спрямованих на досягнення комунікативної

мети. Його виступи чітко структуровані, вони констатують очевидні факти, висловлюють подяку та використовують стереотипи та посилання на історію для підтримки аргументів. Також він вдається до мовленнєвих тактик консолідації, солідаризації та обіцянки для залучення громадськості до підтримки спільних цілей та демонстрування готовності до співпраці.

У сучасному світі політика потребує ефективного інформаційного обміну та постійного зв'язку між суб'єктами. Німецькі ЗМІ, зокрема газета «Die Zeit», активно транслюють події російсько-української війни, намагаючись інформувати громадян об'єктивно та формувати громадську думку.

Таким чином мовлення політиків характеризується офіційністю, авторитетністю, має на мені створення почуття спільності та підтримки у певних політичних умовах, тоді як журналістський стиль варіюється від формального до більш неформального та спрямований на критичне осмислення подій. Саме тому у публікаціях з газети «Die Zeit» частим явищем є застосування іронії, оксюморонів, передання оцінки політичної ситуації за допомогою цитування посадових осіб. Для журналістів також притаманним є застосування неологізмів для критичного осмислення політичних реалій. Оскільки політики насамперед орієнтуються на емоційний вплив та переконання, їхня комунікативна мета досягається за допомогою використання таких стилістичних фігур, як анафора, парцеляція, парентеза. Спільною характеристикою політичних статей та промов є використання епітетів та метафор, остання з яких виконує радше стратегічну функцію в усному мовленні, тоді як журналісти використовують цю стилістичну фігуру задля створення образних описів та підсилення аналітичного аспекту тексту.

Отже, стилістичні фігури є важливим інструментом і для політиків, і для журналістів, але вони використовуються з різними цілями та підходами відповідно до їхніх професійних ролей. Політики більше орієнтуються на емоційний вплив і переконання, тоді як журналісти – на інформування, аналіз та критичну оцінку.

ВИСНОВКИ

Дослідивши сутність поняття «політичний дискурс» та особливості мовно-стилістичних засобів у сфері усного мовлення та на прикладі публікацій у пресі, можна зробити наступні висновки.

Проаналізовано наукову літературу для теоретичного обґрунтування поняття «політичний дискурс». Зокрема, політичний дискурс – це соціолінгвістичне явище, яке відображає владні відносини у суспільстві та взаємодію політичної особи з соціумом. Політичний дискурс, що відтворюється як в усній (публічні виступи політиків, інтерв'ю, прес-конференції), так і в письмовій формі (договори, домовленості, протоколи, періодичні видання) представлений вербальними та невербальними засобами виразності, що залежать від умов комунікативної.

Визначено специфіку усної публічної мови у політичному дискурсі. З'ясовано, що риторика політичної еліти базується на правильній фонетичній та граматичній структурі, проте водночас вона є динамічною та піддається впливу соціальних факторів. Ефективність політичної промови визначається не лише мовними, а й риторичними та психологічними аспектами, які допомагають створити переконливий і цікавий текст.

Розглянуто особливості застосування мови преси та її характерні ознаки у політичному дискурсі. Визначено тісний зв'язок між політичною комунікацією та засобами масової інформації, спираючись на моделі сприйняття та відтворення інформації. Політичний дискурс у пресі спрямований на надання інформації про актуальні події сьогодення, їхнє тлумачення та оцінку, отож характеризується високою логічністю, фактологічністю та емоційністю.

Описано мовностилістичні елементи, характеристики текстового компоненту та їхнє значення як у сфері усного мовлення, так і на прикладі публікацій у виданнях.

Проаналізувавши текстовий компонент в офіційних промовах Олафа Шольца, визначено, що основні принципи, на яких ґрунтується його політична комунікація, переважно базуються на загальноприйнятих та колективних

цінностях. Його дискурс здебільшого має інституційний характер, представляючи позицію держави як інституту, який враховує інтереси різних соціальних груп. Варто підкреслити чіткість та структурованість висловлювань, використання посилань до історії, мовних стереотипів, тактики консолідації та солідаризації для визначення вектору політики країни, яку він очолює.

Проаналізувавши публікації з німецької щотижневої газети «Die Zeit», було визначено особливу об'єктивність та скрупульозність ЗМІ у трансляванні актуальних подій війни. Кореспонденти, що аналізують стан цих подій та формують своє ставлення політичної ситуації, використовують формальні способи непрямого вираження оцінки, серед яких важливе місце займає цитування, функцією якого є характеристика автора цитати та передання ставлення журналіста до певного повідомлення. Політичні експерти часто послуговуються такими стилістичними фігурами, як іронія, парафраза, риторичні запитання, оксюморон для надання експресивного забарвлення тексту статті та оцінку політичної ситуації.

Мовлення політиків відзначається офіційністю та авторитетністю та є орієнтованим на формування почуття спільності й підтримки в певних політичних умовах. Водночас журналістський стиль, зосереджений на критичному аналізі подій, може бути як формальним, так і неформальним. Таким чином політики спрямовують свою риторiku для емоційного впливу, переконання, формування іміджу, тоді як журналісти – на інформування, аналіз політичної ситуації. Саме тому характерними стилістичними фігурами для політичних промов є анафора, парцеляція, метафори, а для публіцистичних публікацій на політичну тематику – іронія, оксюморони, неологізми, парафрази.

Дослідження мовностилістичних засобів та характеристик текстового компоненту у політичному дискурсі є перспективною галуззю дослідження, спираючись на динамічний характер та змінність політичної сфери. Розуміння політичної комунікації допомагає зрозуміти, як формуються та передаються політичні повідомлення, які впливають на громадську думку та міжнародні відносини.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Thema der vorliegenden Bachelorarbeit ist «Linguostilistische Mittel und Merkmale der Textkomponente im politischen Diskurs (am Beispiel von Veröffentlichungen zum Thema des russisch-ukrainischen Krieges)».

Das Forschungsziel dieser Arbeit besteht in der umfassenden Analyse politischer Texte, basierend auf der theoretischen Grundlage von Gesetzmäßigkeiten und Charakteristika des politischen Diskurses.

Im Rahmen dieser Zielsetzung wurden folgende praktische Aufgaben gestellt: 1) die wissenschaftliche Literatur zur theoretischen Untermauerung des Konzepts des «politischen Diskurses» analysieren; 2) die Besonderheiten der mündlichen öffentlichen Sprache im politischen Diskurs bestimmen; 3) die Besonderheiten des Gebrauchs der Pressesprache und ihre charakteristischen Merkmale im politischen Diskurs berücksichtigen; 4) sprachliche Stilelemente, Merkmale und deren Bedeutung sowohl im Bereich der mündlichen Kommunikation als auch am Beispiel von Zeitungsartikeln beschreiben.

Das gewählte Thema gewinnt an Aktualität, da es die enge Verbindung von Sprache und politischer Sphäre gibt, die einen weiten Forschungsraum bildet. Das Textelement wird dank seiner Veränderbarkeit und Flexibilität zu einem Mittel, um das kommunikative Ziel des Adressaten zu erreichen und die Hauptbotschaft zu verbreiten.

Zum Forschungsobjekt der Arbeit gehört Material zum Thema des russisch-ukrainischen Krieges, verbreitet von führenden modernen Medienressourcen.

Den Forschungsgegenstand bilden Besonderheiten stilistischer Mittel der Textkomponente im politischen Diskurs.

Zur Lösung der Probleme wurden folgende Forschungsmethoden verwendet: die Methode der kritischen Analyse (zur Analyse der Quellenbasis zum Thema), die Methode der Stilanalyse und die quantitative Methode (zur Analyse von praktischem Material) sowie die Methode der Verallgemeinerung und Systematisierung (zur Bildung von Schlussfolgerungen aus der durchgeführten Forschung). Als Forschungsmaterial dienen, Reden von Bundeskanzler Scholz aus einer offiziellen

Quelle der Bundesregierung und journalistische Artikel aus der Wochenzeitung «Die Zeit».

Nachdem wir die Essenz des Begriffs «Politischer Diskurs» und stilistische Besonderheiten des Textes in Reden von Bundeskanzler Scholz und journalistischen Artikeln aus der Wochenzeitung «Die Zeit» untersucht haben, können wir die folgenden Schlussfolgerungen ziehen.

Wie die Forschungsergebnisse gezeigt haben, wurde definiert, dass der Begriff «Politischer Diskurs» ein soziolinguistisches Phänomen ist, das Machtverhältnisse in der Gesellschaft und die Interaktion einer politischen Person mit der Gesellschaft widerspiegelt. Die stilistische Analyse der politischen Reden hat auf solche Merkmale wie Klarheit und Struktur der Aussagen, Verwendung von Bezügen zur Geschichte, Sprachstereotypen, Taktiken der Konsolidierung und Solidarität hingewiesen. Nach der Analyse von politischen Artikeln aus der deutschen Wochenzeitung «Die Zeit» wurde die besondere Objektivität und Gewissenhaftigkeit der Massenmedien bei der Berichterstattung festgestellt. Politikexperten nutzen häufig Zitierungen und Stilfiguren wie Ironie, Paraphrase, rhetorische Fragen, Oxymoron, um dem Text des Artikels eine ausdrucksstarke Farbe zu verleihen und die politische Lage einzuschätzen.

Es wurde festgestellt, dass die Rede von Politikern von Amtlichkeit und Autorität geprägt ist und auf die Bildung eines Gemeinschaftsgefühls und der Unterstützung in bestimmten politischen Verhältnissen ausgerichtet. Gleichzeitig kann der journalistische Stil, der sich auf die kritische Analyse von Ereignissen konzentriert, sowohl formell als auch informell sein. Auf diese Weise richten Politiker ihre Rhetorik auf emotionale Beeinflussung, Überzeugung und Imagebildung aus, während Journalisten auf die Information und Analyse der politischen Situation abzielen.

So zeigt die Forschung, dass die sprachlichen Stilmittel und Merkmale der Textkomponente im politischen Diskurs ein vielversprechendes und vielschichtiges Forschungsgebiet sind, das auf der Dynamik und Variabilität des politischen Raums basiert.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Баранник Д. Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації. Мовознавство. Київ, 1983. С. 13–17
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
3. Башук А.І. Інформаційна політика. Навчальний посібник. Ч.1. К.: Вид-во ІЖ КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. 90 с.
4. Бурбело В. Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі. Вісник Київськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія: «Іноземна філологія», 2004. Вип. 37–38. С. 81–85.
5. Велівченко В.Ф. Основи лінгвопрагматики. Навчальний посібник для студентів старших курсів вищих навчальних закладів. –Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2017. 260 с.
6. Дойч К. Народи, нації та комунікація // Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. — К., 2000. 546 с.
7. Єжижанська Т. С. Корпоративні комунікації як стратегічний напрям діяльності організації. Наукові записки. Серія Культура та соціальні комунікації. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2009. С. 43–49.
8. Загнітко А.П. Основи дискурсології: науково-навчальне видання. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/697205/mod_resource/content/1/Основи%20дискурсології%20by%20Загнітко%20А.П..pdf
9. Іванов В. Ф. Основні теорії масової комунікації і журналістики: Навчальний посібник / За науковою редакцією В. В. Різуна — К.: Центр Вільної Преси, 2010. 258 с
10. Колінько М.В. Риторика для політологів: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с.
11. Корольов І.Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. Зб. наук. праць КНУ ім. Тараса Шевченка. – К. :

- Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Вип. 6. С. 285–305.
12. Кривий А. К. Дискурсний аналіз і сучасне мовознавство // Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія). – Львів: Видавництво Львівського Національного університету імені Івана Франка, 2001. С. 158-162.
 13. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. С. 25-48.
 14. Кухта Б. Л. Політична влада та її рішення. Львів: ЦПД, 2006. 240 с.
 15. Мацько Л. І. Лінгвістична риторика // Наука і сучасність: Зб. наук. праць. К.: Логос, 1999. С. 3-16.
 16. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. к.: Світогляд, 2005. 315 с.
 17. Негел Т. Моральний конфлікт і політична законність. Сучасна політична філософія: Антологія. К. : Основи, 1998. 575 с.
 18. Недбай В. В. Сучасні політичні комунікації: медійно-технологічний Українознавчий альманах. Випуск 17 41 аспект. Фенікс, 2009. 325 с
 19. Нелюба А. М. Теорія і практика ділової мови. Харків: Акта, 1997. 192 с.
 20. Новицька О. А. Навчальний посібник «Основи теорії мовної комунікації». Маріуполь: МДУ, 2018. 106 с. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2756/1/NP_movna_komunikatsia.pdf
 21. Павлуцька В.О. Політичний дискурс: особливості та функції // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 39. Філологічні науки. Житомир, 2008. С. 218–221.
 22. Петренко І. І. Політичний дискурс: зміст, особливості, функції. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. Київ. 2010. №100. С. 54-57.
 23. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Новий світ – 2000». 344 с.

24. Пойченко А. М. Політика: теорія і технології діяльності. К. : Інститут національних відносин і політології, 1996. 162 с.
25. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / за ред. Ю. С. Шемшуненка, В. Д. Бабкіна. - К.: Генеза, 2015. 816 с.
26. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації, 2-ге вид., доп. К. : Видавничий центр „Київський університет”, 1999. 308 с.
27. Рябов С. Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. К.: Тандем, 1996. 192 с.
28. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
29. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : ДовкілляК, 2006. 119 с.
30. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К. : Либідь, 1996. 176 с.
31. Терещенко В. С. «Четверта влада». Політологія : навч. енциклопед. словник-довідник для студ. ВНЗ I-IV рівнів акредитації. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. С. 745–746.
32. Тищенко Ю. та ін. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство. К.: Агентство «Україна», 2010 р. 147 с.
33. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
34. Черниш О.А. Сутнісні характеристики понять «медіадискурс» та «медіатекст» у сучасній медіалінгвістиці. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Житомир, 2013. С. 309-313.
35. Шарова А. М. Лінгвістичний вимір політичної інформації: становлення політичної лінгвістики. Наукові праці. 2009. 154 с. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2009/110-97-21.pdf>
36. Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. Вісник ДАКККіМ. Політологія. Вип. 1. 2013. С. 263–269.

37. Яцимирська М. Г. Культура фахової мови журналіста: навч. посібник. Львів: ПАІС, 2004. 332 с.
38. König J. Über die Wirkungsmacht der Rede. Strategien politischer Eloquenz in Literatur und Alltag, Göttingen: V&R Unipress, 2011. 556 S. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Über_die_Wirkungsmacht_der_Rede.html?id=0muF8q3I2vIC&redir_esc=y
39. Mantl W. Sprache und Politik // Nachdenken über Politik /hrsg. von Josef Krainer. – Graz; Wien; Köln. Verlag Styria, 1985. 407 S.
40. Scheuerle Ch. Die deutschen Kanzler im Fernsehen. Theatrale Darstellungsstrategien von Politikern im Schlüsselmedium der Nachkriegsgeschichte. Bielefeldt: transcript Verl., 2009. 241 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

41. Eydlin A. Im Osten droht eine Niederlage // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2024-04/ukraine-lage-russland-vormarsch-tschassiw-jar-flugabwehr-woche>
42. Eydlin A. Wladimir Putin wirft dem Westen “geopolitische Illusionen” vor // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-06/russland-wladimir-putin-usa-eu-sanktionen-ukraine-krieg>
43. Fernsehansprache von Bundeskanzler Scholz anlässlich des russischen Überfalls auf die Ukraine. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/fernsehansprache-von-bundeskanzler-scholz-anlaesslich-des-russischen-ueberfalls-auf-die-ukraine-2007824>
44. Kireev M. Der Westen macht Russland stärker, als es ist // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2023-11/sanktionen-russland-wladimir-putin-krieg>
45. Rede von Bundeskanzler Olaf Scholz beim 6. deutsch-ukrainischen Wirtschaftsforum am 24. Oktober 2023 in Berlin. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/newsletter-und->

[abos/bulletin/rede-von-bundeskanzler-olaf-scholz-2233046#:~:text=Die%20Ukraine%20wird%20nicht%20aufh%C3%B6ren,Ukraine%20-%20so%20lange%20wie%20n%C3%B6tig!](https://www.bundeskanzler.de/bk-de/abos/bulletin/rede-von-bundeskanzler-olaf-scholz-2233046#:~:text=Die%20Ukraine%20wird%20nicht%20aufh%C3%B6ren,Ukraine%20-%20so%20lange%20wie%20n%C3%B6tig!)

46. Rede von Bundeskanzler Scholz zur 78. Generaldebatte der Generalversammlung der Vereinten Nationen am 19. September 2023. URL: <https://germania.diplo.de/ru-de/-/2617758>
47. Thumann M. "Danke für die Wahrheit" // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-11/russland-rueckzug-ukraine-ausstellung-wladimir-putin-5vor8>
48. Thumann M. Der Wahl-Schein // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/2024/12/wahl-russland-wladimir-putin-opposition>
49. Thumann M. Er will eine Welt ohne Regeln // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2023-03/putin-nordstream-russland-usa-europa>
50. Thumann M. In größter Gefahr // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-02/krieg-ukraine-russland-wladimir-putin-angriff>
51. Thumann M. Russland hat sich auf die Antwort des Westens vorbereitet // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2022-02/sanktionen-russland-ukraine-krieg-westen>
52. Thumann M. Schwächezeichen hinter der Fassade der Unbesiegbarkeit // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2024-01/wladimir-putin-russland-ukraine-5vor8>
53. Ukraine-Überblick: Mehr als 10.000 Zivilisten getötet, Borrell kritisiert Russland // ZEIT ONLINE. URL: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2023-08/ukraine-russland-zivilisten-opfer-un-josep-borrell-kritik-getreide-zynismus>
54. Zeitenwende-Rede des Bundeskanzlers am 27.2.2022. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>